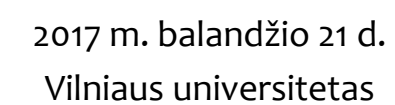

PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ LEIDINYS

XIV-OJI JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ KONFERENCIJA

PSICHOLOGIJA KITŲ MOKSLŲ KONTEKSTE

PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ LEIDINYS

2017 m. balandžio 21 d.

VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA

2017

Konferencijos organizacinis komitetas

Pirmininkė:

Ieva Vasionytė

Nariai:

Goda Gegieckaitė

Virginija Klimukienė

Margarita Pampė

Dovilė Šorytė

Arūnas Žiedelis

Konferencijos mokslo komitetas

Pirmininkė:

Prof. habil. dr. Danutė Gailienė

Nariai:

Prof. habil. dr. Albinas Bagdonas

Prof. dr. Arūnas Poviliūnas

Prof. dr. Gintautas Valickas

Doc. dr. Evaldas Kazlauskas

Konferencijos organizatoriai

Lietuvos
psichologų
sąjunga

Konferencijos partneriai

Konferencijos rėmėjai

Alma littera

kitokie projektai
LAISVIEMS KURTI

PRATARMĖ

Džiaugiamės, jog 2017 m. balandžio 21 d. Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete jau 14-ąją kartą vyksta Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija, kuri kasmet sutraukia didelį būrį jaunųjų tyrėjų. Šių metų konferencijos tema „Psichologija kitų mokslų kontekste“. Konferencijos programoje - moksliniai jaunųjų tyrėjų psichologų žodiniai ir stendiniai pranešimai, kviestiniai pranešėjai ne tik iš psichologijos, bet ir kitų mokslo sričių.

Šiais metais pristatant savo mokslinius tyrimus ir jų rezultatus, kviesime jaunuosius tyrėjus atkreipti dėmesį į tai, kokias kitų mokslų žinias jie naudoja savo darbuose, bei padiskutuoti, kokius tyrimų tikslus turėtume kelti šiandien, kai tyrimų tarpdiscipliniškumas tampa būtina tolimesnio mokslo vystymosi sąlyga. Kiek svarbu išsaugoti psichologijos mokslo grynumą? O gal prasmingiau sprendžiant visuomenės problemas siekti bendradarbiavimo su kitų disciplinų specialistais? Su kokiais tarpdiscipliniškumo privalumais ir iššūkiais susiduriame?

Šiomet galime pasidžiaugti naujais vėjais konferencijos programoje: joje savo patirtimi ir mokslinių tyrimų rezultatais dalinsis ne tik psichologijos, bet ir kitų sričių mokslininkai bei praktikai. Plenarinėje sesijoje Vilniaus universiteto gamtos mokslų fakulteto doktorantė A. Grabauskaitė dalinsis patirtimi apie neurobiologų ir psichologų bendradarbiavimą atliekant mokslinius tyrimus. Uždaromojoje sesijoje svečiuosis psichologė psichoterapeutė dr. Rasa Bieliauskaitė, kuri su kolegėmis sielovadininkėmis papasakos kaip susitikus psichologams ir dvasininkams gimė organizacija, šiandien padedanti atsigauti šeimos krizes išgyvenantiems asmenims. Pranešimų sekcijose išgirsime kaip psichologijos žinios derinamos su medicinos, aplinkosaugos, meno ir kitų mokslų žiniomis, tad idėjų galės pasisemti ne tik psichologai.

Konferencija skirta visiems besidomintiems psichologijos tyrimais. Savo tyrinėjimų rezultatus pristato jaunieji mokslo daktarai ir doktorantai, taip pat magistro bei bakalauro studijų studentai, vykdančys psichologijos krypties mokslinius tyrimus.

Nuoširdžiai dėkoju visiems prisidėjusiems prie šios konferencijos organizavimo: organizacinio ir mokslo komitetų nariams. Ypatinga padėka VU Filosofijos fakultetui už paramą organizuojant konferenciją, Lietuvos psichologų sąjungai, Lietuvos psichologijos studentų asociacijai bei visiems rėmėjams, suteikusiems galimybę apdovanoti geriausius jaunuosius mokslininkus.

Doktorantė Ieva Vasionytė
JMPK 2017 organizacinio komiteto pirmininkė

TURINYS

KONFERENCIJOS PROGRAMA | 6

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

- ALČIAUSKAITĖ, L., ŠINKARIOVA, L. Ar šeimos ir draugų teikiama parama siejasi su asmenų, turinčių fizinę negalią, subjektyviai vertinama sveikata? | 8
- DOVYDAITYTĖ, G. Medicinos ir psichologijos studentų vertybės ir jų sąsajos su psichologine gerove | 8
- DOVYDAITYTĖ, G., GERVINSKAITĖ-PAULAITIENĖ, L. „Emocijų supratimas ir socialiniai sunkumai paauglystėje” | 9
- EIMONTAS, J., GEGIECKAITĖ, G. Skaitmeninių sveikatos technologijų taikymas potrauminio streso sutrikimo terapijai: sisteminė įsitraukimo ir iškritimo analizė | 9
- GAIDYTĖ, V., ŽARDECKAITĖ-MATULAITIENĖ, K. Kaip reaguoja skaitytojai į viešą homoseksualų atsiskleidimą? | 10
- GAIVENYTĖ, M. M., GERVINSKAITĖ-PAULAITIENĖ, L. Paauglių emocijų pažinimo, elgesio sunkumų ir neigiamų vaikystės patirčių sąsajos | 10
- GEGIECKAITĖ, G., ŽELVIENĖ, P. Atsiskleidimo po trauminių įvykių ir socialinio pripažinimo sąsajos | 11
- GELEŽĖLYTĖ, O., LATAKIENĖ, J., MAŽULYTĖ, E., RIMKEVIČIENĖ, J., LOŠAKEVIČIUS, A. Savižudybės atvejų Vilniaus mieste analizė: Pagalba gedintiesiems | 11
- KLIMUKIENĖ, V., KALPOKIENĖ, V. Paauglių kognityvinių iškraipymų ir probleminio elgesio korekcijos galimybės taikant EQUIP program | 12
- KUKULSKIENĖ, M. Neišnešiotą kūdikį pagimdžiusių moterų savęs patyrimas | 12
- LAŠINSKAITĖ, A. A., KAIRYS, A. DUREL religingumo skalės lietuviškosios versijos kai kurie psichometriniai rodikliai | 13
- MAČIULIS, Š. Subjektyvūs personalo vadovo išgyvenimai sprendžiant konfliktus organizacijoje | 13
- RIMŠAITĖ, Ž., EIMONTAS, J. Internetu pasiekiamos savipagalbos intervencijos – būdas padėti adaptacijos sunkumus patiriantiems žmonėms | 14
- SKABEIKYTĖ, G., GERVINSKAITĖ-PAULAITIENĖ, Socialinio nerimo ypatumai paauglystėje | 15
- SLAVINSKIENĖ, J., ŽARDECKAITĖ-MATULAITIENĖ, K., Vairuotojų, netekusių teisės vairuoti dėl skirtingų KET pažeidimų, vairavimo saviveiksmingumo analizė | 15
- ŠKULIS, D. Malda psichologijos tyrimų kontekste | 16
- VASILIAUSKAITĖ, Z. Teisės psichologija. Karjeros galimybės žmogaus teisių gynimo srityje | 16
- ŽIBŪDAITĖ, J., PERMINAS, A. Įsitikinimų apie krūties vėžį palyginimas skirtingose įsitraukimo į krūtų savitikrą stadijose pagal Transteorinį modelį | 17
- ŽIEDELIS, A. Slaugytojų įsitraukimas į darbą ir pašaukimo darbe suvokimas | 17

STENDINIAI PRANEŠIMAI

- ČEPONYTĖ, M., ŽARDECKAITĖ - MATULAITIENĖ, K. Seksualinis priekabiavimas – ar suvokiame ir priimame, kai jį patiriame? | 18
- GINEIKAITĖ, A. , GERVINSKAITĖ - PAULAITIENĖ, L. 11 - 14 metų jaunuolių reflektyviosios funkcijos sąsaja su skirtingomis patirto smurto rūšimis | 18
- GRĖBLIAUSKAITĖ, E. "Ligos istorija: plyšiai į neigiamą materiją. Kodėl norisi? Ir kaip pro juos pralįsti?" | 19
- GRĖSIENĖ, E., VALIŪNĖ, D. Neigiamų automatinių minčių ir kontrolės lokuso svarba siekiant paaiškinti paauglių

pyktį bei agresyvų elgesį | 19

KONONOVAITĖ, D., PATAPAVIČIŪTĖ, V. Moralumo ir akademinio bioetikos dalyko lankymo sąsajos | 20

PATAPAVIČIŪTĖ, V., KONONOVAITĖ, E. Žaidžiantys suaugusieji: žaismingumas ir jo sąsajos su pasitenkinimu gyvenimu | 20

ŠORYTĖ, D. Psichologinės klimato kaitos pasekmės | 21

VALIŪNĖ, D. Paauglių gebėjimo įsisąmoninti ir kontrolės lokuso reikšmė agresyviai elgesiui | 21

KONFERENCIJOS PROGRAMA

9:00 - 9:30

REGISTRACIJA

09:30 - 10:45

KONFERENCIJOS ATIDARYMAS (201 AUD.)

PLENARINĖ SESIJA “PSICHOLOGIJA KITŲ MOKSLŲ KONTEKSTE”.

PRANEŠĖJAI: AIDA GRABAUSKAITĖ. "NEUROBIOLOGIJA PSICHOLOGUI, PSICHOLOGIJA NEUROBIOLOGUI"

ANDRIUS LOŠAKEVIČIUS. PSICHOFIZIOLOGINIS MELO NUSTATYMAS POLIGRAFU - NAUDOTI AR NENAUDOTI?

10:45- 11:15

Pertrauka

11:15 - 12:45

PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE

TRAUMINIŲ PATIRČIŲ BEI STRESO ĮVEIKA (106 AUD.)

Ž. Rimšaitė, J. Eimontas. *Internetu pasiekiamos savipagalbos intervencijos - būdas padėti adaptacijos sunkumus patiriantiems žmonėms*

J. Eimontas, G. Gegieckaitė. *Skaitmeninių sveikatos technologijų taikymas potrauminio streso sutrikimo terapijai: sisteminė įsitraukimo ir iškritimo analizė*

O. Geleželytė, J. Latakienė, E. Mažulytė, J. Rimkevičienė, A. Lošakevičius. *Savižudybės atvejų Vilniaus mieste analizė: Pagalba gedintiesiems*

G. Gegieckaitė, P. Želvienė. *Atsiskleidimo po trauminių įvykių ir socialinio pripažinimo sąsajos*

PSICHOLOGINĖ SVEIKATA(301 AUD.)

L. Alčiauskaitė, L. Šinkariova. *Ar šeimos ir draugų teikiama parama siejasi su asmenų, turinčių fizinę negalią, subjektyviai vertinama sveikata?*

J. Žibūdaite, A. Perminas. *Įsitikinimų apie krūties vėžį palyginimas skirtingose įsitraukimo į krūties savitinką stadijose pagal Transteorinį modelį*

M. Kukulskienė. *Neišnešiotą kūdikį pagimdžiusių moterų savęs patyrimas*

PROFESINIO PASIRINKIMO PSICHOLOGIJA (313 AUD.)

Š. Mačiulis. *Subjektyvūs personalo vadovo išgyvenimai sprendžiant konfliktus organizacijoje*

Z. Vasiliauskaitė. *Teisės psichologija. Karjeros galimybės žmogaus teisių gynimo srityje*

G. Dovydaitytė. *Medicinos ir psichologijos studentų vertybės ir jų sąsajos su psichologine gerove*

A. Žiedelis. *Slaugytojų įsitraukimas į darbą ir pašaukimo darbe suvokimas*

12:45 - 13:45

Pertrauka

13:45 - 14:30

SUSITIKIMAS SU STENDINIŲ PRANEŠIMŲ AUTORIAIS (II AUKŠTO FOJĖ)

M. Čeponytė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė. *Seksualinis priekabiavimas – ar suvokiame ir priimame, kai jį patiriame?*

A. Gineikaitė, L. Gervinskaitė-Paulaitienė. *11-14 metų jaunuolių reflektvyvosios funkcijos sąsaja su skirtingomis patirto smurto rūšimis*

E. Grėbliauskaitė. *"Ligos istorija: plyšiai į neigiamą materiją. Kodėl norisi? Ir kaip pro juos pralįsti?"*

E. Grėšienė, D. Valiūnė. *Neigiamų automatinių minčių ir kontrolės lokuso svarba siekiant paaiškinti paauglių pyktį bei agresyvių elgesį*

E. Kononovaitė, V. Patapavičiūtė. *Moralumo ir akademinio bioetikos dalyko lankymo sąsajos*

V. Patapavičiūtė, E. Kononovaitė. *Žaidžiantys suaugusieji: žaismingumas ir jo sąsajos su pasitenkinimu gyvenimu*

D. Šorytė. *Psichologinės klimato kaitos pasekmės*

D. Valiūnė. *Paauglių gebėjimo įsisąmoninti ir kontrolės lokuso reikšmė agresyviam elgesiui*

14:30 - 16:00 PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE

SOCIALINIŲ VAIDMENŲ PSICHOLOGINIAI ASPEKTAI (304 AUD.)

J. Slavinskienė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė. *Vairuotojų, netekusių teisės vairuoti dėl skirtingų KET pažeidimų, vairavimo saviveiksmingumo analizė*

V. Gaidytė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė. *Kaip reaguoja skaitytojai į viešą homoseksualų atsiskleidimą*

A. A. Lašinskaitė, A. Kairys. *DUREL religingumo skalės lietuviškosios versijos kai kurie psichometriniai rodikliai*

D. Škulis. *Malda psichologijos tyrimų kontekste*

PAAUGLIŲ PSICHOSOCIALINIAI YPATUMAI (313 AUD.)

G. Skabeikytė, L. Gervinskaitė-Paulaitienė. *Socialinio nerimo ypatumai paauglystėje*

G. Dovydaitytė, L. Gervinskaitė-Paulaitienė. *Emocijų supratimas ir socialiniai sunkumai paauglystėje*

M. M. Gaivenytė, L. Gervinskaitė-Paulaitienė. *Paauglių emocijų pažinimo, elgesio sunkumų ir neigiamų vaikystės patirčių sąsajos*

V. Klimukienė, V. Kalpokienė. *Paauglių kognityvinių iškraipymų ir probleminio elgesio korekcijos galimybės taikant EQUIP programą*

16:00 - 16:15 Pertrauka

16:15 - 17:30 KONFERENCIJOS UŽDARYMAS (201 AUD.)

KVIESTINIS PRANEŠIMAS: "BENDRAKELEIVIAI" DALINASI PATIRTIMI", DR. RASA BIELIAUSKAITĖ, ASTA GROBLYTĖ, ELVYRA KUČINSKAITĖ, ŽIVILĖ RATAVIČIŪTĖ, DAIVA JAKŠTIENĖ

APDOVANOJIMŲ ĮTEIKIMAS: MOKSLO PREMIJŲ, NOMINACIJŲ PASKELBIMAS IR PRIZŲ ĮTEIKIMAS GERIAUSIEMS PRANEŠĖJAMS

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

AR ŠEIMOS IR DRAUGŲ TEIKIAMA PARAMA SIEJASI SU ASMENŲ, TURINČIŲ FIZINĘ NEGALIĄ, SUBJEKTYVIAI VERTINAMA SVEIKATA?

LAURA ALČIAUSKAITĖ, LIUDA ŠINKARIOVA

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas: Fizinė negalia sukelia asmeniui daug fiziologinių ir psichologinių iššūkių, tokių kaip patiriamas skausmas, pablogėjęs fizinis funkcionavimas, gyvenimo būdo pokyčiai, socialinė stigma, priklausomybė nuo kitų pagalbos, grėsmė orumui bei savivertei. Visi šie su negalia susiję stresoriai gali neigiamai paveikti asmens subjektyviai vertinamą fizinę ir psichologinę sveikatą. Tokiu atveju labai svarbūs tampa neįgalaus asmens turimi resursai, padedantys įveikti su negalia susijusias problemas ir kliūtis. Vienas iš tokių resursų – suvokiama socialinė parama, teikiama šeimos ir draugų. Šio tyrimo tikslas – įvertinti fizinę negalią turinčių asmenų subjektyviai vertinamos sveikatos ir suvokiamos socialinės paramos sąsajas. **Metodai:** Tyrime dalyvavo 138 fizinę negalią turintys asmenys (54 vyrai ir 84 moterys), nuo 18 iki 60 metų amžiaus. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – $32,53 \pm 12,67$ metų. Tyrime buvo naudojama socialinės paramos elgesio skalė (Social Support Behaviors scale, Vaux, Riedel, Stewart, 1987), vertinanti subjektyviai suvokiama socialinę paramą, teikiamą šeimos ir draugų. Subjektyviai vertinama sveikata buvo matuojama naudojant sveikatos aspektų klausimyno (Medical outcomes scale, Stewart, Hays, Ware, 1988) fizinio ir psichologinio funkcionavimo subskales. **Rezultatai:** Kadangi buvo nustatyti reikšmingi subjektyviai vertinamos sveikatos įverčių skirtumai amžiaus atžvilgiu, jaunesnių ir vyresnių tiriamųjų duomenys buvo analizuojami atskirai. Rezultatai atskleidė, jog jaunesni tiriamieji, suvokiantys didesnę šeimos teikiamos paramos, geriau vertina savo sveikatos būklę, dažniau jaučiasi laimingi ir rečiau – liūdni bei nusiminę, lyginant su tiriamaisiais, suvokiančiais mažesnę šeimos teikiamą paramą. Didesnę draugų teikiamą paramą suvokiantys jaunesni asmenys rečiau jaučiasi nervingi bei liūdni ir nusiminę, lyginant su mažesnę draugų paramą suvokiančiais asmenimis. Reikšmingų sąsajų tarp fizinio funkcionavimo ir socialinės paramos nenustatyta. Tuo tarpu, vyresnių tiriamųjų grupėje neaptikta reikšmingų subjektyviai vertinamos sveikatos skirtumų nei šeimos, nei draugų teikiamos paramos atžvilgiu. **Išvados:** Jaunesni fizinę negalią turintys asmenys savo fizinį ir psichologinį funkcionavimą yra linkę vertinti geriau nei vyresni asmenys. Šeimos ir draugų teikiama parama siejasi su geriau vertinama sveikata ir geresniu psichologiniu funkcionavimu. Panašu, jog socialinė parama yra reikšmingesnė jaunesniems, o ne vyresniems fizinę negalią turintiems asmenims.

MEDICINOS IR PSICHOLOGIJOS STUDENTŲ VERTYBĖS IR JŲ SĄSAJOS SU PSICHOLOGINE GEROVE

GIEDRĖ DOVYDAITYTĖ

Vilniaus universitetas

Vienas iš svarbių žmogų apibūdinančių aspektų yra jo vertybinė orientacija. Vertybės skirtingose kultūrose ar valstybėse yra nagrinėjamos sociologijos ir antropologijos srityse, o jų svarba psichologijoje ir individo mastu buvo kiek užmiršta. Mokslininko Schwartz (2012) sukurtame modelyje egzistuoja 10 vertybių, kurios daro įtaką individo veiksams, formuoja žmogaus asmenybę ir yra impulsas siekti tikslų. Mokslinėje literatūroje aprašoma, kaip skirtingų profesijų atstovai vadovaujami skirtingomis vertybėmis ir kaip tai veikia jų psichologinę gerovę. Tikėtina, jog vertybiniai skirtumai išryškėja ne tik profesinėje aplinkoje, bet jau ir pasirinktos specialybės studijų metais. Kyla klausimas, kokiais vertybiniais skirtumais pasižymi skirtingų specialybių studentai? Kokios skirtingos vertybės veikia psichologinę gerovę? Tyrimui buvo pasirinktos specialybės, kurių atstovai padeda žmonėms – tai medicina ir psichologija. Tyrime dalyvavo 115 medicinos ir 114 psichologijos studentų. Tyrime naudotas portretinis vertybių klausimynas bei Jaunimo lietuviškoji psichologinės gerovės skalė. Rezultatai atskleidė, jog medicinos studentai teikia prioritetą apsisprendimui (Self-Direction) ir pasiekimams (Achievement), o psichologijos studentai prioritetą teikia apsisprendimo ir geranoriškumo (Benevolence) vertybėms. Lyginant vertybinius skirtumus tarp studentų grupių, buvo rasta, jog statistiškai reikšmingai medicinos studentai labiau nei psichologijos studentai prioritetizuoja saugumo (Security) vertybę, o psichologijos studentai – universalizmo vertybę. Psichologinė gerovė tarp skirtingų studentų grupių statistiškai reikšmingai nesiskyrė ir buvo rasta, jog egzistuoja statistiškai reikšminga koreliacija tarp geranoriškumo vertybės ir psichologinės gerovės.

EMOCIJŲ SUPRATIMAS IR SOCIALINIAI SUNKUMAI PAAUGLYSTĖJE

GIEDRĖ DOVYDAITYTĖ, LINA GERVINSKAITĖ-PAULAITIENĖ

Vilniaus universitetas

Paauglystė – tai metas, kai bendravimas su bendraamžiais tampa svarbia gyvenimo dalimi. Pastebėta, kad vaikai ir merginos susiduria su skirtingais bendravimo iššūkiais socialinėse situacijose (Gentry & Campbell, 2002). Mokslinėje literatūroje ieškoma sąsajų tarp socialinių sunkumų ir bendravimo įgūdžių trūkumo (Zsolnai et al., 2014). Panašu, jog nepakankamai skiriamas dėmesys svarbiam socialinės interakcijos aspektui – emocijų supratimui. Savo ir kitų emocijų supratimas yra tai, kas suteikia socialinei situacijai prasmę (Halberstadt Denham, & Dunsmore, 2001). Pastebėta, kad geresnis kitų žmonių požiūrio ir jausmų supratimas leidžia spręsti daugelį socialinių problemų (Pukinskaitė, 2006). Kyla klausimas, koks yra ryšys tarp emocijų supratimo ir socialinių sunkumų paauglystės laikotarpiu, kuomet socialinis funkcionavimas tampa ištis svarbus. Be to, trūksta tyrimų, kurie nagrinėtų emocijų supratimo ir socialinių sunkumų sąsajas vaikų ir merginų imtyse. Pristatomas tyrimas – tai tyrimo „Mentalizacija ir psichosocialinis funkcionavimas paauglystėje“ (vadovė doc. dr. Rasa Barkauskienė) dalis. Tyrime dalyvavo 656 (vaikų 48 %; merginų 52 %) 11-15 m. paaugliai iš miesto ir kaimo mokyklų. Socialiniai sunkumai buvo matuojami Jaunuolio klausimynu (YSR 11/18) (Achenbach & Rescorla, 2001), o emocijų supratimas buvo vertinamas Emocinio supratingumo lygių skale vaikams (LEAS-C) (Bajgar et al., 2005). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog egzistuoja statistiškai reikšmingai neigiamas ryšys tarp socialinių sunkumų ir emocijų supratimo. Be to, išryškėjo skirtumai lyčių grupėse – socialiniai sunkumai yra statistiškai reikšmingai susiję su emocijų supratimu vaikų, o ne merginų grupėje. Neturintys socialinių sunkumų vaikai statistiškai reikšmingai geriau supranta emocijas nei susiduriantys su socialiniais sunkumais. Tuo tarpu socialinių sunkumų turinčių ir neturinčių merginų imtyse nebuvo rasta statistiškai reikšmingo skirtumo tarp emocijų supratimo. Remiantis rezultatais būtų galima kelti prielaidą apie lyties vaidmenį emocijų supratimo ir socialinių sunkumų sąsajose. Tyrimo rezultatai gali būti svarbūs ne tik psichologijos, bet ir pedagogikos, vaikų ir paauglių ugdymo srityse, kadangi remiantis rezultatais, galima svarstyti apie emocinio raštingumo didinimą kaip prevencijos priemonę socialinių sunkumų atsiradimui, ypatingą dėmesį skiriant vaikų emocinių kompetencijų ugdymui.

SKAITMENINIŲ SVEIKATOS TECHNOLOGIJŲ TAIKYMAS POTRAUMINIO STRESO SUTRIKIMO TERAPIJAI: SISTEMINĖ ĮSITRAUKIMO IR IŠKRITIMO ANALIZĖ

JONAS EIMONTAS, GODA GEGIECKAITĖ

Vilniaus universitetas

Potrauminio streso sutrikimo (PTSS) terapijai jau nuo 2001 metų pradėti naudoti internetu grįsti intervenciniai metodai. Jų efektyvumas buvo įrodytas ne viename atsitiktinių imčių kontroliuojamame tyrime. Sisteminės apžvalgos ir metaanalizės parodė, kad dauguma sukurtų internetu grįstų intervencijų yra veiksmingos ir daugiau ar mažiau padeda asmenims turintiems PTSS simptomų. Dauguma šių intervencijų yra griežtai struktūruotos ir mažai individualizuotos, todėl pastebima tokių tyrimų dalyvių iškritimo iš studijų tendencija. Šio tyrimo tikslas buvo išanalizuoti, kokie tyrimo metodai naudojami iškritimui ir įsitraukimui įvertinti internetu grįstose potrauminio streso intervencijose. Metodai. Naudojant sisteminės apžvalgos metodiką didžiausiose duomenų bazėse buvo rastos 1539 publikacijos. Atlikus publikacijų santraukų analizę buvo identifikuotos 33 studijos, kuriose buvo pateikta tolesnei analizei reikalinga informacija apie potrauminio streso intervenciją internetu ir iškritimą. Du nepriklausomi tyrėjai atliko publikacijų viso teksto analizę, sukodudami informaciją apie iškritimą ir įsitraukimą į intervencijas. Rezultatai. Vidutinis iškritimas iš intervencijų buvo 42,5 proc. tose studijose, kurios pateikė iškritimo rezultatus. Beveik pusėje publikacijų (n = 17) buvo analizuojami iškritimo rizikos veiksniai ir 9-iose iš jų nebuvo rasta jokių skirtumų tarp iškritusių ir intervenciją sėkmingai pabaigusiu dalyvių. Buvo nustatytos šios įsitraukimo į intervencijas skatinimo strategijos: automatiniai el. laiškai, piniginių kompensacijų, skambučių ir kt. Rezultatų aptarimas ir išvados. Moksliniuose tyrimuose vis dažniau keliama klausimai apie iškritimą iš ir įsitraukimą į internetu grįstas intervencijas. Iškritimo iš internetinių intervencijų priežastys ir prevencijos galimybės moksliniuose straipsniuose giliau neanalizuojami ir apsiribojama rizikos veiksnių paieška. Sėkmingam internetu grįstų psichosocialinių intervencijų pritaikymui potrauminio streso sutrikimo atvejais būtini išsamesni įsitraukimo didinimo ir iškritimo mažinimo eksperimentinio dizaino tyrimai.

KAIP REAGUOJA SKAITYTOJAI Į VIEŠĄ HOMOSEKSUALŲ ATSISKLEIDIMĄ?

VIKTORIJA GAIDYTĖ, KRISTINA ŽARDECKAITĖ-MATULAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Homoseksualumo tema Lietuvoje išlieka vis dar aktuali ir plačiai nagrinėjama. Asmenys, kurie atskleidžia savo seksualinę orientaciją, gali sulaukti aplinkinių priėmimo, palaikymo, tačiau didžioji dalis homoseksualių asmenų patiria atstūmimą, patyčias ir diskriminaciją. Mokslinėje literatūroje randama kontraversiškų tyrimų apie visuomenės reakcijas į homoseksualumo atskleidimo žinią, priklausomai nuo atsiskleidžiančiojo lyties. Atsižvelgiant į tai, vis dar išlieka svarbu išanalizuoti, ar ir kuo skiriasi aplinkinių reakcijos į homoseksualios moters ir homoseksualaus vyro seksualinės orientacijos atskleidimą. Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti ir aprašyti komentarus, kaip reakcijos į homoseksualumo atskleidimo žinią aprašantį straipsnį, turinį. Siekiama atskleisti vyraujančias nuostatas, emocijas bei elgesį, kaip reakciją į homoseksualumo atskleidimą žinią, bei palyginti reakcijų skirtumus, priklausomai nuo atsiskleidusiojo lyties. Turinio analizė atlikta 380 komentarus, surinktų lrytas.lt ir delfi.lt internetiniuose puslapiuose. Atlikus tikslinę komentarus atranką, pagrindiniam tyrimui naudojami 199 skaitytojų parašyti komentarai. Juose fiksuojamos nuostatos homoseksualių asmenų seksualinės orientacijos atskleidimo atžvilgiu: homoseksualumas yra nenatūralus, iškrypimas; homoseksualūs asmenys neturėtų atskleisti savo seksualinės orientacijos; homoseksualūs asmenys negali auginti vaikų. Komentaruose dažniausiai pasireiškianti teigiama nuostata - homoseksualūs asmenys yra tokie pat normalūs kaip ir heteroseksualūs. Komentaruose vyrauja tokios neigiamos emocijos, kaip pasišlykštėjimas, pyktis, rečiausiai pasitaikė kaltė, džiaugsmas bei pasididžiavimas. Dažniausiai pasireiškianti elgesio reakcija komentaruose – homofobinės patyčios, konkrečiai įžeidžiančios replikos, pajuokavimai bei prasivardžiavimai. Tuo tarpu rečiausiai buvo fiksuojamas priimančias elgesys (neskatinimas keistis) bei pasiūlymai emigruoti. Atlikus komentarus turinio analizę, išsiaiškintos skirtingos komentatorių reakcijos į homoseksualius vyrus ir homoseksualias moteris. Prieš homoseksualias moteris dažniau išreiškiama neigiama nuostata vaikų auginimo tema bei pykčio emocija. Tuo tarpu po straipsniu, aprašančiu homoseksualių vyrų atsiskleidimą, dažniau buvo fiksuojama teigiama nuostata, jog homoseksualai yra tokie pat normalūs kaip ir heteroseksualūs bei dažniau nuostatos buvo išvis nefiksuojamos.

PAAUGLIŲ EMOCIJŲ PAŽINIMO, ELGESIO SUNKUMŲ IR NEIGIAMŲ VAIKYSTĖS PATIRČIŲ SĄSAJOS

MONA MORTA GAIVENYTĖ, LINA GERVINSKAITĖ-PAULAITIENĖ

Vilniaus universitetas

Elgesio sunkumai yra viena iš dažniausiai pasitaikančių vaikų psichologinių problemų (Hill, 2002). Jie glaudžiai siejasi ir su socialinėmis sąveikomis, kurioms svarbus emocijų pažinimas. Emocijų pažinimas apibrėžiamas kaip gebėjimas atpažinti emocijas savyje ir kituose, suprasti patiriamą emociją bei gebėti apsvarstyti emocinį patyrimą (Lundh, Johnsson, Sundqvist, Olsson, 2002). Iš vienos pusės, prastesnis emocijų pažinimas gali sietis su elgesio sunkumais, tačiau tyrimai rodo, kad elgesio sunkumų ir emocijų pažinimo sąsajos nevienareikšmiškos ir dalis tyrimų nepatvirtina šių sąsajų (Guyer et al., 2007; Bohnert et al., 2003). Tiek elgesio sunkumų atsiradimui, tiek ir emocijų pažinimo gebėjimams yra svarbios aplinkos, kurioje vaikas auga, sąlygos. Dėl to į elgesio sunkumų bei emocijų pažinimo sąveikos tyrinėjimą svarbu įtraukti ir neigiamas vaikystės patirtis. Šis tyrimas, kuriame dalyvavo 177 11-14 metų paaugliai, yra Vilniaus universiteto Raidos psichopatologijos tyrėjų grupės projekto „Mentalizacija ir psichosocialinis funkcionavimas paauglystėje“, kurio vadovė doc. dr. Rasa Barkauskienė, dalis. Tyrimo metu buvo įvertinti vaikų elgesio sunkumai (11–18 metų jaunuolio savęs vertinimo lapas, Achenbach and Rescorla, 2001), emocijų atpažinimo iš akių srities (Vidinių būsenų atpažinimo žvelgiant į akis testas (vaikų versija), Baron-Cohen et al., 2001) bei emocijų supratimo (Emocijų supratimo skalė, Bajgar et al., 2005) gebėjimai ir neigiamos vaikystės patirtys (Nepalankių vaikystės patirčių klausimynas, Felitti et al., 1998). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog neigiamos vaikystės patirtys yra susijusios su labiau išreikštais elgesio sunkumais, bet nebuvo susijusios su emocijų pažinimu. Tuo tarpu emocijų pažinimas yra neigiamai susijęs su

elgesio sunkumais ir atskirai su agresyviu bei destruktivių elgesiu, tačiau nesusijęs su opoziciniu neklusnumu. Tirtose imtyje neigiamos vaikystės patirtys bei gebėjimas suprasti emocijas prognozuoja elgesio sunkumus, tuo tarpu emocijų atpažinimas neturėjo tiesioginės reikšmės elgesio sunkumams. Emocijų supratimo, kuris šiame tyrime buvo vertinamas kaip gebėjimas sąmoningai aprašyti emocinį patyrimą, ir elgesio sunkumų prognostinis ryšys gali būti svarbus rezultatas praktikai, kurį pakartotinai patvirtinus tolesniais tyrimais, būtų galima panaudoti kuriant pirminio lygio prevencines elgesio sunkumų programas.

ATSISKLEIDIMO PO TRAUMINIŲ ĮVYKIŲ IR SOCIALINIO PRIPAŽINIMO SĄSAJOS

GODA GEGIECKAITĖ, PAULINA ŽELVIENĖ

Vilniaus universitetas

Atsiskleidimas po trauminių įvykių dažnai yra laikomas vienu svarbiausiu traumos įveikos veiksnių. Visgi, dažnai žmonės po trauminių įvykių vengia kitiems atskleisti savo trauminį išgyvenimą ir savo su tuo susijusius sunkumus. Traumos atsiskleidimas gali būti susijęs su tuo kaip asmenį po traumos priima artimieji, bendruomenė, institucijos, kiek jie pripažįsta, kad asmuo patyrė sunkius išgyvenimus. Tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti kaip atsiskleidimas po trauminių įvykių yra susijęs su žmogaus suvokiamu socialiniu pripažinimu iš aplinkos. Tyrimo dalyvavo 125 asmenys, patyrę tarpasmeninį smurtą, 48% (n = 72) moterų, nuo 18 iki 73 amžiaus, vidutinis amžius 33,34 (SD = 13,29). Trauminių įvykių įvertinimui naudotas Gyvenimo įvykių sąrašas (LEC), potrauminio streso simptomai buvo įvertinami TLK-11 traumos klausimynu (ICD-TQ). Atsiskleidimas po traumos buvo įvertinamas 12 teiginių Traumos atskleidimo klausimynu (DTQ). Socialinis pripažinimas buvo vertinamas naudojant socialinio pripažinimo kaip traumą patyrusio klausimyną (SAQ). Atlikta daugiamačė regresinė analizė atskleidė, kad socialinis pripažinimas reikšmingai prognozavo atsiskleidimą po trauminių įvykių. Tyrimo rezultatai patvirtino, jog socialinis pripažinimas gali būti svarbus veiksnys žmonių patyrusių tarpasmeninį smurtą atsiskleidimui po trauminių įvykių. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-006/2015).

SAVIŽUDYBĖS ATVEJŲ VILNIAUS MIESTE ANALIZĖ: PAGALBA GEDINTIESIEMS

ODETA GELEŽĖLYTĖ, JOLANTA LATAKIENĖ, EGLĖ MAŽULYTĖ, JURGITA RIMKEVIČIENĖ, ANDRIUS LOŠAKEVIČIUS

Vilniaus universitetas

Įvadas. Gedintieji po savižudybės patiria įvairius psichologinius ir socialinius sunkumus, dėl to jiems neretai reikalinga socialinio tinklo narių, specialistų pagalba (Dyregrov, 2011). Lietuvoje atliktuose naujausiuose tyrimuose pastebima, jog tiek suicidiškų asmenų, tiek artimojo dėl savižudybės netekusiųjų tarpe ypač būdingas vengimas kreiptis pagalbos (Skruibis, Dadašev ir Geležėlytė, 2015). Reikalingi tolimesni tyrimai siekiant geriau suprasti nusižudžiusiųjų artimųjų pagalbos siekimo elgsenos ypatumus ir poreikius Lietuvoje. Metodika. Identifikuoti 103 galimi savižudybių atvejai, įvykę 2016 m. sausio-lapkričio mėnesiais Vilniuje. 33 nusižudžiusių asmenų (9 moterys, 24 vyrai, amžiaus vid. 54 m.) artimieji (22 moterys, 11 vyrų, amžiaus vid. 44 m.) sutiko dalyvauti tyrime. Analizuotų atvejų pasiskirstymas metų bėgyje, pagal nusižudžiusiojo lytį bei amžių atitinka Higienos instituto oficialios statistikos duomenis. Tyrimas atliktas pusiau struktūruoto interviu principu (vid. trukmė 43 min.). Duomenys analizuojami pagal turinio analizės principus. Rezultatai. 27% tyrimo dalyvių nurodė, kad kreipėsi pagalbos po artimojo savižudybės, dauguma – moterys. Didžioji dalis besikreipusiųjų (18% visų dalyvių) išsakė po savižudybės pradėję vartoti vaistus, dalis (15%) - lankosi pas psichologą. Tik keletas (6%) artimųjų lankosi savitarpio pagalbos grupėse gedintiems po savižudybės. Beveik 30% dalyvių nurodė, kad pagalbos nesikreipė, nes nejautė poreikio, 15% jautė, kad gali susitvarkyti patys, 10% išsakė, jog pagalbos nesikreipia, nes kalbėti per sunku. Dalyviai taip pat minėjo nežinojimą ar netikėjimą, kad kažkas gali padėti (12%), nepasitikėjimą specialistais (3%). Net 82% artimųjų nurodė, jog informacijos, kur galėtų kreiptis pagalbos iš karto po įvykio negavo, likę dalyviai nepamena, ar gavo. Tyrimo dalyviai išsakė, kad svarbi specialistų aktyviai siūloma specializuota psichologinė pagalba po artimojo savižudybės. Be to kitų sričių specialistai (šeimos gydytojai, kt.) turėtų žinoti pagrindinę informaciją apie pagalbos gedintiesiems galimybes. Išvados. Atskleidė pagalbos sistemos dėl savižudybės artimojo netekusiems asmenims Vilniaus mieste trūkumus.

Pastebima, kad artimieji nėra linkę kreiptis psichologinės pagalbos, dalyvauti savipagalbos grupėse, kas kitų šalių studijose įvardijama kaip neretai pasirenkami pagalbos būdai. Svarbūs tolimesni tyrimai, siekiant detaliau išanalizuoti veiksnius, galinčius turėti įtakos gedinčiųjų vengimui kreiptis pagalbos.

PAAUGLIŲ KOGNITYVINIŲ IŠKRAIPYMŲ IR PROBLEMINIO ELGESIO KOREKCIJOS GALIMYBĖS TAIKANT EQUIP PROGRAMĄ

VIRGINIJA KLIMUKIENĖ¹, VAIDA KALPOKIENĖ²

¹*Vilniaus universitetas*, ²*Vilniaus šeimos psichologijos centras*

Netylant diskusijoms, kaip organizuoti pagalbą paaugliams, kad probleminis jų elgesys mažėtų, o jaunuoliai galėtų įsiliesti į visuomenę bei kurti tolesnį gyvenimą nežalodami savęs ir kitų, labai svarbu atsižvelgti į praktines pagalbos teikimo patirtis bei mokslinius šios problemos tyrinėjimus. Lietuvoje veikiančiuose vaikų socializacijos centruose (toliau – VSC) bei Kalėjų departamentui prie LR TM pavaldžioje probacijos tarnybose (toliau – PT) ir nepilnamečių pataisos namuose (toliau – PN) 2008 m. pradėta vykdyti kognityvinė – elgesio korekcijos programa EQUIP (toliau – EQUIP programa), skirta mokyti jaunuolius mąstyti ir elgtis atsakingai taikant savitarpio pagalbos metodą. Jau vien struktūruotos ir tyrimais grįstos programos atsiradimas Lietuvoje buvo didelis žingsnis efektyvesnės paauglių korekcinės intervencijos link. Juolab, kad 2009 m. atliktas EQUIP programos diegimo Lietuvos pataisos sistemoje tyrimas bei 2013 m. atliktas EQUIP programos VSC efektyvumo tyrimas parodė pakankamą programos poveikį paauglių kognityvinių iškreipimų bei probleminio elgesio mažėjimui. Olandijos mokslininkai (Helmond, 2013; Helmond et al., 2014) tyrinėdami EQUIP programos efektyvumą savo šalyje atrado, jog jis tiesiogiai susijęs su programos integralumu, t. y. tuo, kiek griežtai ir tiksliai laikomasi programos autorių nurodymų dėl užsiėmimų dažnumo, turinio, trenerių kompetencijos bei paauglių atrankos į programą kriterijų. Pranešime pristatomo tyrimo tikslas – įvertinti, kaip kinta EQUIP programos komponentų pagrindu sukurto HIT klausimyno (Barriga, Gibbs, Potter, & Liao, 2001) kognityvinių iškreipimų ir probleminio elgesio skalių įverčiai po EQUIP programos priklausomai nuo įvairių programos integralumo aspektų. Tyrime naudoti duomenys surinkti ankstesnių EQUIP programos tyrimų metu (N=226; 176 bern. ir 50 merg.). Tyrimo dalyvių amžius svyruoja nuo 11 iki 19 m. (M=15,88, SD=1,596). Tyrimo dalyviai suskirstyti į EQUIP grupę (N=116; 88 bern. ir 28 merg.) ir Palyginamąją grupę (N=110; 88 bern. ir 22 merg.). EQUIP ir Palyginamosios grupių sociodemografinės charakteristikos bei HIT klausimyno skalių įverčiai prieš EQUIP programą statistiškai reikšmingai nesiskyrė. Pranešime pristatomi paauglių kognityvinių iškreipimų ir probleminio elgesio pokyčiai po EQUIP programos priklausomai nuo tokių korekcinės programos integralumo aspektų kaip užsiėmimų dažnumas, paauglių atrankos į programą kriterijai bei programą vykdančių specialistų kompetencijos.

NEIŠNEŠIOTĄ KŪDIKŲ PAGIMDŽIUSIŲ MOTERŲ SAVĖS PATYRIMAS

MILDA KUKULSKIENĖ

Vilniaus universitetas

Anksčiau laiko Lietuvoje pastaraisiais metais gimsta daugiau nei 6 proc. kūdikių. Jų motinų išgyvenimai psichologiniu požiūriu mūsų šalyje tyrinėti labai mažai. Nėra aiškių gairių, kokia psichologinė pagalba ir kaip turi būti teikiama šioms moterims. 2015 m. apsigintame magistro darbe, kurio vadovė buvo prof. N. Žemaitienė, o konsultantė – dr. A. Matulaitė, buvo siekiama plačiai ir giliai išanalizuoti šią temą. Tyrimo tikslas – aprašyti neišnešiotą kūdikį pagimdžiusių moterų savęs patyrimo pagrindinius ypatumus bei atskleisti jo struktūrą. Tyrime dalyvavo 8 moterys (27–41 m. amžiaus), kurių naujagimiai gimė 25–34 nėštumo sav. ir kurios atsiliėpė į kvietimą dalyvauti tyrime, skelbtą internetinėse grupėse, ar pasiektos „sniego gniūžtės“ atrankos metodu. Su kiekviena jų atliktas ~1 val. trukmės pusiau struktūruotas interviu. Duomenys analizuoti dviem kokybiniais metodais – teminės analizės bei fenomenologiniu psichologiniu analizės metodu pagal A. Giorgi. Moterų pasakojimuose atsiskleidė keturios pagrindinės temos: savo situacijos grėsmingumo patyrimas, fizinio ryšio su

kūdikio svarba, naujas savęs patyrimas per santykį su kitais ir ambivalentiška hospitalizacijos patirtis. Buvimą neišnešiotų vaikų motinomis jos apibūdino kaip nerimą dėl vaiko būklės, savęs lyginimą su laiku pagimdžiusiomis, skausmingą atskyrimą nuo kūdikio, kontrolės praradimo, bejėgiškumo jausmus bei fizinio ryšio su kūdikiu poreikį. Šis darbas gali tapti atspirties tašku tolimesniems psichologiniams tyrimams bei prisidėti prie veiksmingo psichologinės pagalbos modelio kūrimo. Pranešime bus siekiama pateikti aiškias rekomendacijas sveikatos specialistams, teikiantiems pagalbą neišnešiotus kūdikius auginančioms šeimoms.

DUREL RELIGINGUMO SKALĖS LIETUVIŠKOSIOS VERSIJOS KAI KURIE PSICHOMETRINIAI RODIKLIAI

AUSTĖJA AGNIETĖ LAŠINSKAITĖ, ANTANAS KAIRYS

Vilniaus universitetas

Net ir sekuliarėjant visuomenei, religingumo tyrimai psichologijoje išlieka svarbūs, religingumas tiriamas vertybių, sveikatos, krizinių situacijų įveikos ir kituose kontekstuose. Tačiau susiduriama su religingumo, kaip psichologinio konstrukto, matavimo problemomis, kurios apima konstrukto multidimensiškumą ir priklausomybę nuo kultūrinio konteksto. Koenig, Meador ir Parkenson (1997) religingumo skalė (angl. „Duke University Religion Scale“, toliau DUREL) sukurta siekiant įveikti šias problemas. DUREL – iš penkių klausimų susidedanti skalė, apimanti vidinį, organizacinį ir asmeninį religingumą ir tinkanti skirtingų religijų ir kultūrų tyrimams. Šio tyrimo tikslas yra įvertinti lietuviškosios DUREL versijos patikimumą ir validumą. Metodologija. Skalė buvo išversta į lietuvių kalbą bei atliktas atgalinis vertimas. Skalę užpildė 230 bakalauro pakopos studentų, iš jų 50 vyrų ir 180 moterų, amžiaus vidurkis 23,19 (SD=6,89). Rezultatai. Siekiant patikrinti, kelis konstruktus sudaro skalės teiginiai, atlikta principinių komponentų faktorių analizė. Duomenys gerai tiko faktorinei analizei, nes KMO = 0,82, o Bartleto sferiškumo testo $p < 0,001$. Skalės teiginiai sudarė vieną faktorių, paaiškinantį 66,55 proc. duomenų išsibarstymo. Visų teiginių faktoriaus svoriai buvo didesni už 0,7. Siekiant patvirtinti skalės vieno faktoriaus modelį testuotas patvirtinamosios faktorių analizės modelis. Modelio tinkamumo rodikliai: $\chi^2 = 53,1$, $df=5$, $p < 0,001$, RMSE = 0,18, CFI = 0,93, TLI = 0,79. Modelis buvo palygintas su teoriniu modeliu, pagal kurį skalė susidaro iš 3-ų latentinių faktorių. Modeliai reikšmingai skiriasi, o teorinio modelio tinkamumo rodikliai geresni ($\chi^2 = 21,49$, $df=4$, $p < 0,001$, RMSE = 0,12, CFI = 0,98, TLI = 0,91). Tai reiškia, jog skale galima matuoti tris religingumo aspektus – vidinį religingumą (ši subskalė susideda iš trijų klausimų ir pasižymi pakankamai aukštu vidiniu suderintumu: Cronbach $\alpha = 0,89$, o jo vidutinis įvertis tyrime: $M=7,97$; $SD=3,62$), organizacinį religingumą (1 klausimas, $M=2,6$; $SD=1,07$) ir asmeninį religingumą (1 klausimas, $M=1,82$; $SD=1,39$). Išvada. Lietuviškoji DUREL skalės versija pasižymi pakankamomis psichometrinėmis charakteristikomis ir gali būti taikoma moksliniuose tyrimuose.

SUBJEKTYVŪS PERSONALO VADOVO IŠGYVENIMAI SPRENDŽIANT KONFLIKTUS ORGANIZACIJOJE

ŠARŪNAS MAČIULIS

MB „Mediator LT“

Paradoksalu, jau daugiau nei 100 metų personalo vadovai, pradėdami jų pirmtakėmis, pradėjusiomis dirbti gerovės tarnautojomis / sekretorėmis (origin. Welfare officers / secretaries), rūpinasi žmonių gerove darbo vietoje, tačiau su jų profesija ir atskiromis jos funkcijomis – darbuotojų santykių ir konfliktų valdymu – susiję išgyvenimai netirti. Viena vertus, įvairūs tyrimai atskleidžia, kaip geriau konfliktus spręsti, tačiau kokia turi būti juos sprendžianti asmenybė, kaip ir kam turėtų būti psichologiškai pasiruošusi, kokie išgyvenimai gali kilti valdant darbuotojų ar / ir darbuotojų – vadovų santykius bei kaip tvarkytis su galimomis neigiamomis dalyvavimo konfliktų valdyme pasekmėmis, – žinių trūksta. Tyrimo tikslas – atskleisti, kokius išgyvenimus patiria personalo vadovas, sprenddamas konfliktus organizacijoje. Tyrime dalyvavo 3 įmonių personalo vadovės ir

1 įmonės personalo specialistė, atliekanti personalo vadovei prilygstančias funkcijas (4 moterys). Tyrimo dalyvių amžius buvo 25–42 metai. Dalyvės buvo atrinktos tikslinės atrankos būdu, turėjo ne mažesnę kaip 2 metų patirtį užimamose pareigose. Dvi iš jų dirbo užsienio kapitalo įmonėse, dvi – valstybinėse. Jas apklausiant naudotas pusiau struktūruotas interviu, o gauti duomenys apdoroti remiantis V. Braun ir V. Clarke psichologams pritaikytu teminės analizės metodu. Tyrimo rezultatai – bendros, visiems tyrimo dalyviams būdingos temos: „Pokyčių sukelti konfliktai“, „Konfliktų prevencija“ ir „Konflikto išgyvenimas“. Atliktas tyrimas atskleidžia ir padeda giliau pažinti tiek organizacijos vidinį gyvenimą, žmonių santykius, nuostatas, elgesį, tiek personalo vadovo patyrimą, subjektyvų pasaulį, nes remdamasis savo subjektyviu suvokimu ir situacijos vertinimu, kylančiomis emocijomis jis priima vienokius ar kitokius sprendimus. Išvados. Spręsdami konfliktus organizacijoje personalo vadovai išmoko atsitraukti nuo situacijos, siekia išlikti neutraliais. Norėdami išlaikyti psichologinę pusiausvyrą personalo vadovai naudoja įvairias kognityvines arba emocijų nukreipimo strategijas: racionalias mintis, įsisąmoninimą, grojimą muzikiniu instrumentu. Nors personalo vadovai naudoja konfliktų vengimo strategijas, visgi konfliktų išvengti nepavyksta, jie jautriai išgyvenami, sukelia stiprius neigiamus jausmus ir emocines reakcijas.

INTERNETU PASIEKIAMOS SAVIPAGALBOS INTERVENCIJOS – BŪDAS PADĖTI ADAPTACIJOS SUNKUMUS PATIRIANTIEMS ŽMONĖMS

ŽIVILĖ RIMŠAITĖ, JONAS EIMONTAS

Vilniaus universitetas

Šiuo metu ruošiamas naujasis vienuoliktasis tarptautinės ligų klasifikacijos leidimas (TLK-11), kuriame numatoma patikslinta adaptacijos sutrikimo diagnozė. TLK-11 beta versijoje siūloma adaptacijos sutrikimą apibrėžti kaip neadaptatyvią reakciją į aiškiai identifikuojamą psichosocialinį stresorių (-ius) (pvz., skrybas, ligą, negalią, socioekonominės problemas ir kt.). Adaptacijos sutrikimo simptomai (pvz., perdėtas nerimavimas, įkyrios, stresą keliančios mintys apie patirtą stresinį įvykį ir kt.) paprastai pasireiškia per vieną mėnesį nuo stresoriaus poveikio pradžios ir linkę pranykti per šešis mėnesius. Dėl šios adaptacijos sutrikimo savybės – praeiti savaime – atsiranda rizika sutrikimo nediagnozuoti laiku ir nesuteikti reikiamos pagalbos. Pagalbos nesuteikimas vieniems asmenims gali neturėti jokių neigiamų pasekmių, tačiau kitiems simptomai gali peraugti į lėtinius arba pradėti formuotis sunkesnio lygio sutrikimai. Radimas konkrečių priemonių, kaip padėti adaptacijos sutrikimą turintiems asmenims, taip pat padėtų išvengti perdėm skuboto medikamentinio gydymo, kuris, nors ir sumažina simptomus, tačiau dažniausiai turi šalutinį poveikį ir nedidina žmogaus atsparumo stresiniams išgyvenimams. Viena galimų pagalbos formų yra internetu pasiekiamos savipagalbos intervencijos. Tai savarankiško naudojimosi programos internete (pvz., internetinės svetainės ar aplikacijos išmaniesiems telefonams), kurios ne tik edukuoja žmogų jam rūpimais sveikatos klausimais, bet ir yra orientuotos į terapinį poveikį. Internetu pasiekiamos savipagalbos intervencijos gali palengvinti neadaptatyvią reakciją į stresorių. Naujausių tyrimų duomenimis, tokio tipo intervencijos sumažina potrauminio streso simptomus tėvams po vaiko nudegimo (Sween et al., 2016). O aukoms, patyrusioms namų apiplėšimą, susilpnina adaptacinio sutrikimo invazinius simptomus (Bachem & Maercker, 2016). Šiuo metu veikia lietuviška internetu pasiekiamas streso įveikos programa (BADI, www.badi.lt) ir vyksta šios programos veiksmingumo tyrimai. Pristatymo metu bus aptariamos BADI galimybės adaptacijos sutrikimo simptomams mažinti ir asmens psichologinei gerovei didinti.

SOCIALINIO NERIMO YPATUMAI PAAUGLYSTĖJE

GABRIELĖ SKABEIKYTĖ, LINA GERVINSKAITĖ-PAULAITIENĖ

Vilniaus universitetas

Socialinio nerimo sutrikimas yra vienas dažniausių sutrikimų paauglystėje, patiriamas 5,5–10,6% populiacijos (National Institute of Mental Health, 2001; Gren-Landell et al., 2011). Socialinio nerimo poveikis žmogui dažnai yra sumenkinamas, tačiau tyrimai rodo, kad jį patiriančiųjų asmeninė gerovė yra žemesnė, šiems žmonėms būdingi sunkumai santykių ir darbo srityse, prastesnė laisvalaikio kokybė (APA, 2013). Socialinio nerimo atpažinimas ir įvertinimas yra pirmas žingsnis siekiant teikti kryptingą pagalbą tokius sunkumus patiriantiems paaugliams, tačiau kol kas Lietuvoje ši tema nagrinėjama mažai, trūksta tinkamų įvertinimo metodų. Atsižvelgiant į tai, šiam tyrimui keliamas tikslas išanalizuoti socialinio nerimo ypatumus paauglystėje, naudojant Liebowitz socialinio nerimo skalę paaugliams. Pristatomas darbas yra dalis tyrimo „Mentalizacija ir psichosocialinis funkcionavimas paauglystėje“, vadovaujamo doc. dr. Rasos Barkauskienės. Tyrimo dalyvavo 705 11 – 15 m. paaugliai ($M = 12,61$; $SD = 0,93$; 48,8% vaikų ir 50,6% merginų) iš skirtingų miestų ir kaimų mokyklų, dienos centrų bei vaikų globos namų. Socialinio nerimo lygiui įvertinti naudota su autorių leidimu išversta Liebowitz socialinio nerimo skalė paaugliams (LSAS-CA) (Masia-Warner et al., 2003). Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad socialinio nerimo skalė pasižymi aukštu vidiniu suderintumu ($\alpha = 0,95$), o reikšmingos vidutinio stiprumo koreliacijos su kitų instrumentų nerimastingumo subskalėmis pateikia duomenų apie jos validumą ($r = 0,51$ ir $0,55$; $p < 0,05$). Remiantis tyrimo duomenimis, daugiau socialinio nerimo patiria vaikai, augantys vaikų globos namuose, lyginant su šeimose augančiais vaikais, tačiau reikšmingų skirtumų tarp paauglių amžiaus grupių nerasta. Lyginant su vaikiniais, merginos patiria didesnę baimę socialinėse situacijose ir yra labiau linkusios vengti situacijų, kuriose turi viešai pasirodyti. Taip pat svarbu tai, kad tiek vaikinai, tiek merginos yra vienodai stipriai linkę vengti socialinių interakcijų. Apibendrinant, naudota socialinio nerimo skalė pasižymi geromis psichometrinėmis charakteristikomis, o socialinis nerimas yra aktuali problema paauglių tarpe, kurios išreikštumas susijęs su demografiniais veiksniais. Šie rezultatai gali būti naudingi ne tik psichologams, bet ir psichiatriams ar švietimo sistemoje dirbantiems darbuotojams, susiduriantiems su paaugliais, patiriančiais sunkumus.

VAIRUOTOJŲ, NETEKUSIŲ TEISĖS VAIRUOTI DĖL SKIRTINGŲ KET PAŽEIDIMŲ, VAIRAVIMO SAVIVEIKSMINGUMO ANALIZĖ

JUSTINA SLAVINSKIENĖ, KRISTINA ŽARDECKAITĖ-MATULAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Nepaisant eismo įvykiuose sužalotų ir žuvusių žmonių skaičiaus mažėjimo, eismo saugumas išlieka aktualia problema Lietuvoje. Yra manoma, kad visgi ne aplinkos veiksniai ar kelių infrastruktūra, bet vairuotojų netinkamas elgesys sukelia didesnę pavojų kelyje. Tyrimai parodė, kad vairuotojo pasitikėjimas savo vairavimo gebėjimais, t. y. vairavimo saviveiksmingumas, yra vienas iš reikšmingų psichologinių veiksnių prognozuojant vairavimo procesą ir vairuotojo elgesį (Sundström, 2011). Vairuotojai, kurie demonstruoja didesnę pasitikėjimą savo vairavimo gebėjimais, dažniau patenka į eismo įvykius ar juos sukelia (Wood ir kt., 2013). Be to, didesnis vairavimo saviveiksmingumas siejamas su didesniu kelių eismo taisyklių pažeidimų skaičiumi (Cacciabue, 2007). Tačiau iki šiol mažai žinoma apie specifinių vairuotojų grupių (pvz., pažeidėjų) vairavimo saviveiksmingumą bei jo skirtumus ne tik vairuotojų lyties, bet ir amžiaus bei vairavimo patirties atžvilgiu. Todėl šio tyrimo tikslas – įvertinti, ar skiriasi vairuotojų, netekusių teisės vairuoti dėl skirtingų KET pažeidimų, vairavimo saviveiksmingumas atsižvelgiant į jų demografinius rodiklius? Pagrindinis tyrimo metodas – empirinis tyrimas, kuriame dalyvavo 683 vairuotojai (611 vyrai, 72 moterys), netekę teisės vairuoti transporto priemonę dėl įvairių kelių eismo taisyklių pažeidimų. Šių vairuotojų vairavimo saviveiksmingumas buvo įvertintas Adelaidės vairavimo saviveiksmingumo skale (George ir kt., 2007). Tyrimo dalyviai buvo prašomi atsakyti ir į papildomus klausimus, nurodant lytį, amžių, vairavimo stažą bei padaryto KET pažeidimo pobūdį. Tyrimo rezultatai parodė, kad pažeidėjai vyrai pasižymėjo aukštesniu vairavimo saviveiksmingumu nei pažeidėjos moterys. Bet pažeidėjai vyrai ir moterys, nubausti dėl vairavimo apsvaigus, pasižymėjo panašiu vairavimo saviveiksmingumu kaip ir pažeidėjai vyrai ir moterys, nubausti dėl greičio viršijimo ir kitų KET pažeidimų. Nors jaunesnio ir vyresnio amžiaus pažeidėjų moterų vairavimo saviveiksmingumas buvo panašus, tačiau vyresni nei 32 m. pažeidėjai vyrai

pasižymėjo didesniu vairavimo saviveiksmingumu nei jaunesnio amžiaus pažeidėjai vyrai. Didesnį nei 10 m. vairavimo stažą turintys pažeidėjai vyrai ir didesnį nei 8 m. vairavimo stažą turinčios pažeidėjos moterys pasižymėjo didesniu vairavimo saviveiksmingumu negu 9 m. ir mažesnį stažą turintys pažeidėjai vyrai ir mažesnį nei 7 m. vairavimo stažą turinčios pažeidėjos moterys.

MALDA PSICHOLOGIJOS TYRIMŲ KONTEKSTE

DMITRIJUS ŠKULIS

Mykolo Romerio universitetas

Įprasta manyti, kad malda yra religinis patyrimas, kuris turėtų dominti išskirtinai dvasininkus (teologus), religijotyrininkus ir religijos filosofus. Tuo tarpu psichologai malda susidomėjo dar XIX amžiuje, ir nors XX a. viduryje susidomėjimas maldos psichologija smuko, pastaraisiais dešimtmečiais malda vėl rimtai patraukė psichologijos mokslininkų dėmesį. Šiuo pranešimu visų pirma siekiama parodyti, kad malda gali būti (ir iš tikrųjų yra) psichologų tyrimo objektas, bandant apžvelgti mokslinius maldos tyrimus, pradedant F. Galtono 1872 metais atlikto maldos efektyvumo tyrimu iki XXI amžiaus šiuolaikinių empirinių maldos psichologijos tyrinėjimų. Taip pat pranešime siekiama parodyti maldos psichologijos tyrimų interdiscipliniškumą – jų sąsajas su komunikacijos, religijotyros, filosofijos, teologijos ir kitais mokslais.

TEISĖS PSICHOLOGIJA. KARJEROS GALIMYBĖS ŽMOGAUS TEISIŲ GYNIMO SRITYJE

ZUZANA VASILIAUSKAITĖ

Mykolo Romerio universitetas

Lietuvos universitetuose teisės psichologija yra pristatoma per gana ribotą penitencinę teisės taikymo pusę. Vilniaus ir Mykolo Romerio universitetų teisės psichologijos magistrantūros programos būsimiems studentams žada karjeros perspektyvas policijoje, teismuose, pataisos įstaigose, atliekant veiklas, vienaip ar kitaip nukreiptas į įstatymų pažeidėjus. Tai labai vienpusis šios specialybės ir būsimos karjeros galimybių pristatymas, trukdantis paruošti visapusiškus šios srities specialistus, riboja mokslo raidą ir apsunkina teisės psichologijos, kaip legitimios mokslo šakos, įsitvirtinimą. Teisės pažeidimas neįvyksta be teisės pažeidėjo ir nukentėjusiojo, nesvarbu, ar tai būtų konkretus asmuo, gamta, ar pati valstybė, – tad neturėtų stebinti tai, kad ir teisės psichologijos interesas apima abu subjektus – teisės pažeidėją ir jo nusikaltimo auką. Teisės psichologija yra gana jauna psichologijos mokslo šaka, iškilusi atsiradus poreikiui suprasti kriminalinio elgesio kilmę bei būdus su juo kovoti, suprasti nusikaltimo liudytojų patikimumą ir kt. Tačiau toks ribotas teisės psichologijos pozicionavimas per teisės pažeidėjo prizmę ir susiformavęs požiūris į nusikaltimo aukas kaip įrankį nusikaltimui tirti, neatspindint ir neįsiklausant į jų apsaugos poreikius ir teisėtus lūkesčius, savaime susiaurino platų šios psichologijos mokslo šakos taikomumą. Vis daugiau užsienio universitetų į savo programas įtraukia ar kuria netgi atskiras į nukentėjusiųjų nukreiptas teisės psichologijos programas. Lietuvos teisės psichologijos mokymo programos negali pasigirti visapusiškumu, apimančiu tiek penitencinį, tiek viktimologinį teisės psichologijos aspektą, tačiau ši tendencija turėtų keistis tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. 2012 metais priimta ir 2016 metais į Lietuvos nacionalinę teisę integruota Nusikaltimų aukų teisių direktyva keičia požiūrį į nukentėjusiųjų, jo poreikius ir lūkesčius bei iškelia sistemos ir specialistų, susiduriančių su nukentėjusiais, kompetencijos problemas ir kt. Taigi kokios teisės psichologijos karjeros galimybės atsiveria? Kokios kompetencijos reikalingos bei kur jų įgyti? Apie tai ir daugiau pranešimo metu.

ĮSITIKINIMŲ APIE KRŪTIES VĖŽĮ PALYGINIMAS SKIRTINGOSE ĮSITRAUKIMO Į KRŪTŲ SAVITIKRĄ STADIJOSE PAGAL TRANSTEORINĮ MODELĮ

Krūties vėžys yra dažniausia onkologinė moterų liga Lietuvoje. Efektyviai užsiimant krūties vėžio prevencija, sergamumą galima sumažinti 30 proc. (PSO, 2013). Laiku pastebėti pakitimai krūtų srityje padeda reguliari krūtų savitikra. Manoma, kad moterų įsitikinimai apie krūties vėžį ir savitikrą lemia jų užsiėmimą krūtų savitikra (Orji, Vassileva, Mandryk, 2012). Kaip ir bet kuris kitas su sveikata susijęs elgesys, krūtų savitikra yra ne vienkartinis veiksmas, o procesas, kuris skirstomas į stadijas (Prochaska, 1997). Šio tyrimo tikslas – palyginti įsitikinimus apie krūties vėžį ir krūtų savitikrą skirtingose krūtų savitikros stadijose pagal Transteorinį modelį. Tyrime dalyvavo 536 sveikos moterys nuo 18 iki 85 metų ($45,48 \pm 12,881$). Klausimyną sudarė Sveikatos modelio įsitikinimų apie krūties vėžį ir savitikrą skalės (Health Belief Model of BSE, Champion, 1987) ir įsitraukimo į savitikrą pagal Transteorinį modelį (The Transtheoretical Model of BSE Change, Prochaska, DiClemente, 1992) klausimai. Tyrime naudoto klausimyno skalių vidinis patikimumas 0,717–0,900. Norint įvertinti įsitikinimų apie krūties vėžį ir savitikrą kitimą priklausomai nuo kiekvienos iš penkių Transteorinio modelio stadijos, buvo taikyta vienfaktorinė dispersinė analizė (ANOVA). Rezultatai atskleidė, kad stadijose nuo presvarstymo iki veiksmo palaikymo įsitikinimai, kad krūties vėžys yra sunki liga ir egzistuoja kliūtys užsiimti krūtų savitikra, tolydžiai mažėja, o įpročio stadijoje šie įsitikinimai vėl padidėja. Tikėtina, kad tai yra susiję su nerimastingesne reakcija į krūties vėžio rimtumą ir pasekmes bei iš to kylančiu aktyvesniu rūpinimusi savo sveikata. Reguliarus įsitraukimas į krūtų savitikrą leidžia aiškiau suvokti ir įvertinti kliūtis ją užsiimti. Įsitikinimas apie krūtų savitikros naudą tolygiai didėja pereinant iš pasyvesnės stadijos į aktyvesnę. Tačiau veiksmo ir įpročio stadijose naudos suvokimas sumažėja. Šiose stadijose įvyksta esminiai elgesio pokyčiai, kai nauda yra labiau numatoma, nei aiškiai suvokiama ar įvertinama, todėl jos įtaka susilpnėja. Moterų įsitikinimai apie krūties vėžio sunkumą ir krūtų savitikros naudą bei kliūtis leidžia giliau suprasti psichologinius motyvacinis procesus, vykstančius skirtingose Transteorinio modelio stadijose, ir į tai atsižvelgiant kurti prevencines programas.

SLAUGYTOJŲ ĮSITRAUKIMAS Į DARBĄ IR PAŠAUKIMO DARBE SUVOKIMAS

ARŪNAS ŽIEDELIS

Vilniaus universitetas

Ivadas. Įsitraukimas į darbą, suvokiamas kaip afekto-motyvacinė būseną, apibūdinama per energingumo, atsidavimo ir pasinėrimo į darbą dimensijas (Leiter & Bakker, 2010), tradiciškai yra kildinamas iš motyvuojančių darbo aplinkos prielaidų (Bakker & Demerouti, 2014). Toks požiūris yra sunkiai pritaikomas kalbant apie slaugytojus, kurių darbo sąlygos nėra palankios, tačiau atlikti kokybiniai tyrimai (Vinje, 2007) suteikia pagrindo prielaidai, jog jų įsitraukimas į darbą gali būti susijęs su darbo kaip prasmingo pašaukimo suvokimu. Suvokiamas pašaukimas darbe yra konstruktas, apibūdinantis specifinį savo darbo, kaip prasmingo, skirtą padėti kitiems bei pasirinkto veikiant išorinei determinacijai suvokimą (Dik & Duffy, 2007). Remiantis Veiksmų identifikavimo teorijos (Vallacher & Wegner, 2012) teze, kad veiksmo suvokimas lemia jo atlikimą, ir dėl to laikantis prielaidos, jog slaugytojų suvokiamas pašaukimas darbe gali būti susijęs su didesniu jų įsitraukimu į darbą, net ir atsižvelgiant į darbo aplinkos veiksnius, buvo iškeltas tyrimo tikslas – įvertinti suvokiamo pašaukimo darbe sąsajas su slaugytojų įsitraukimu į darbą. *Metodika.* Visoje Lietuvoje dirbantys slaugytojai ($n = 351$) užpildė tyrimo anketą, kurią sudarė Išplėstinė slaugytojų streso skalė (French et al., 2000), leidžianti įvertinti svarbiausius slaugytojų darbo reikalavimus, Darbo dizaino klausimyno (Morgeson & Humphrey, 2006) autonomijos, užduočių įvairovės, užduočių reikšmingumo, socialinės paramos ir grįžamojo ryšio subskalės, leidžiančios įvertinti ankstesnių metaanalizių identifikuotus geriausiai įsitraukimą į darbą prognozuojančius darbo išteklius, Pašaukimo darbe klausimynas (Dik et al., 2012), bei Utrechto įsitraukimo į darbą skalė (Schaufeli & Bakker, 2003). *Rezultatai.* Hierarchinė daugialypė regresinė analizė atskleidė, jog savo darbo kaip pašaukimo suvokimas leidžia prognozuoti slaugytojų įsitraukimą į darbą net ir kontroliuojant darbo aplinkos veiksnius. *Diskusija ir išvados.* Slaugytojos, kurios suvokia savo darbą kaip prasmingą pašaukimą yra labiau linkusios į jį įsitraukti ir šis ryšys išlieka svarbus net ir kontroliuojant įsitraukimui į darbą svarbių darbo aplinkos veiksnių vaidmenį. Tyrimas patvirtina prielaidą, jog slaugytojų darbo atlikimas gali būti susijęs ne vien su darbo sąlygomis, bet ir su suvokiama darbo prasme.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

SEKSUALINIS PRIEKABIIVIMAS – AR SUVOKIAME IR PRIIMAME, KAI JĮ PATIRIAME?

MONIKA ČEPONYTĖ, KRISTINA ŽARDECKAITĖ - MATULAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Seksualinis priekabiavimas - verbalinis ar neverbalinis seksualinio pobūdžio elgesys, siekiant asmens orumo pažeminimo (Valstybės žinios. 1998, Nr. 112-3100). Nepaisant galiojančio oficialaus apibrėžimo, nurodančio, jog seksualinio priekabiavimo aukomis gali tapti abiejų lyčių asmenys, Lietuvoje seksualinis priekabiavimas vis dar yra socialiai jautri tema, kuria vengiama kalbėti, taip pat pasigendama duomenų apie seksualinio priekabiavimo patirtį. Skirtingi autoriai nurodo, jog seksualinio priekabiavimo atpažinimas priklauso ne tik nuo teisinio reiškinių apibrėžimo egzistavimo, bet ir nuo visuomenėje vyraujančių lyties vaidmenų, skatinančių seksualinį priekabiavimą priimti kaip būdingą vyrams elgesį, kuris išskirtinai nukreiptas prieš moteris (Russell, Trigg, 2004; Welsh, Carr et al., 2006; Russell, Oswald, 2016). Socialiai priimtini vaidmenys ir noras juos atitikti veikia seksualinio priekabiavimo suvokimą ir individualios patirties interpretaciją, todėl tikėtina, jog seksualinio priekabiavimo patirties įvardinimas yra susijęs su asmens polinkiu formuoti apie save socialiai priimtina vaizdą. Tyrimo tikslas – įvertinti sąsajas tarp vyrų ir moterų seksualinio priekabiavimo patirties ir polinkio pateikti apie save socialiai pageidaujamą informaciją. Metodika. Tyrime dalyvavo 345 asmenys, 247 moterys ir 98 vyrai. Tyrimo dalyvių amžius – nuo 18 iki 76 metų ($V = 27,1$, $SN = 8,47$). Seksualinio priekabiavimo patirtis matuota Seksualinės patirties klausimynu (Fitzgerald, et. al., 1995), įspūdžio valdymui naudotas Socialinio pageidaujamumo klausimynas (Paulhus, 1991). Rezultatai: Tyrimo rezultatai atskleidė reikšmingas seksualinio priekabiavimo patirties ir saviapgaulės rodiklių sąsajas moterų grupėje: linkusios neigti socialiai grėsmingą patirtį moterys, nurodė patyrusios mažiau nepageidaujamo seksualinio pobūdžio dėmesio ir seksualinės prievartos. Nors tyrimo rezultatai neatskleidė statistiškai reikšmingos sąsajos tarp patirto seksualinio priekabiavimo ir įspūdžio valdymo vyrų grupėje, vis dėlto gauti duomenys rodo, jog priešingai nei moterims, žemesnė vyrų seksualinio priekabiavimo patirtis susijusi su labiau išreikštu sąmoningu socialiai priimtinos informacijos apie save pateikimu. Gauti rezultatai patvirtina, jog žemi seksualinio priekabiavimo patirties statistiniai rodikliai gali būti susiję su nesąmoningu ar sąmoningu reiškinių neigimu dėl vyraujančių socialinių normų, o ne retais seksualinio priekabiavimo atvejais.

11 - 14 METŲ JAUNUOLIŲ REFLEKTYVIOSIOS FUNKCIJOS SĄSAJA SU SKIRTINGOMIS PATIRTO SMURTO RŪŠIMIS

ARNITA GINEIKAITĖ, LINA GERVINSKAITĖ - PAULAITIENĖ

Vilniaus universitetas

Smurtas prieš vaikus – šiuo metu itin jautri tema Lietuvoje. Vaiko teisių apsaugos skyrių duomenimis vien per 2015 m. nuo smurto nukentėjo 1579 vaikai. Iš registruotų atvejų, 59 % sudaro psichologinis smurtas, o dauguma smurto atvejų fiksuojami vaikui artimoje aplinkoje. Artimuose santykiuose naudojamas gebėjimas suprasti bei paaiškinti savo ir kitų žmonių elgesį, remiantis psichinėmis būsenomis, yra vadinamas reflektvyviaja funkcija (RF) (Fonagy, 2008; Fonagy, Steele, Steele, Moran, & Higgitt, 1991). Pasaulyje jau sukaupta empirinių duomenų liudijančių, jog trauminė patirtis artimuosiuose santykiuose neigiamai veikia šį gebėjimą (Chiesa & Fonagy, 2014; Ensink et al., 2015; Ensink, Bégin, Normandin, & Fonagy, 2016), tačiau sąsajos tyrinėtos tik sunkią psichopatologiją turinčių vaikų ir jaunuolių populiacijose, o Lietuvoje ši tyrimų kryptis dar tik žengia pirmuosius žingsnius. Pristatomas tyrimas yra „Mentalizacija ir psichosocialinis funkcionavimas paauglystėje“ tyrimo dalis, vadovė dr. R. Barkauskienė. Pristatomu tyrimu siekiama išsiaiškinti patirto skirtingo smurto rūšių ir reflektvyviosios funkcijos sąsajas ankstyvoje paauglystėje. Tikslui pasiekti buvo naudojamas Reflektvyviosios funkcijos klausimynas, jaunuolių versija (Sharp et al., 2009) ir Nepalankių vaikystės patirčių klausimynas (Felitti et al., 1998). Tyrime dalyvavo 694 11 – 14 m. jaunesnieji paaugliai, iš jų 51% merginų ir 49% vaikų. Tyrimas buvo vykdomas mokyklose, dienos centruose ir vaikų globos namuose. Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad gebėjimas reflektuoti savo ir kitų vidinį pasaulį yra prastesnis, kuomet jaunesnieji paaugliai nurodo patyrę daugiau smurto ($r = -0,203$, $p < 0,01$), o patirtas emocinis smurtas su prastesniais RF įverčiais siejasi labiausiai ($r = -0,193$, $p < 0,01$). Nors jaunesnieji paaugliai, gyvenantys globos namuose, vien emocinio arba vien

fizinio bei abiejų smurto rūšių kartu yra patyrę statistiškai reikšmingai daugiau nei jaunuoliai iš populiacinės imties, pastebėta, jog sąsajos tarp nurodomo patirto smurto ir RF išlieka tik populiacinėje imtyje ($r = -0,207$, $p < 0,01$). Tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidas, kad dirbant su nuo smurto nukentėjusiais vaikais, svarbu atkreipti dėmesį į jų reflektyviosios funkcijos gebėjimą ir jo lavinimą.

LIGOS ISTORIJA: PLYŠIAI Į NEIGIAMĄ MATERIJĄ. KODĖL NORISI? IR KAIP PRO JUOS PRALISTI?

EGLĖ GRĖBLIAUSKAITĖ

Vilniaus dailės akademija

...Tai tarsi kvėpavimas į nugarą... kažko nežinomo ir pragaištingo. Ši būseną – subtilus, nenuilstantis lėtinis dirgiklis, erzulys, perštėjimas ar niežulys. Tai - ribinė kategorija, kuomet kažkas atstumiančio, bauginančio, galbūt net keliančio grėsmę ar nuolatinį nerimą, kartu ir traukia – nepaleidžia, kviečia „tai“ patirti dar ir dar kartą, besimėgaujant pasinerti į neapčiuoptą, nesuvoktą erdvę beatodairiškai ir negrįžamai. Darbe ieškoma šio prieštaravimų fenomeno sukėlėjo – objekto, jo apibrėžimo, kilmės ir traukos priežasčių. Kodėl psichoanalizės, filosofijos, fizikos, semiotikos prieigomis pragaištinga metafizinė realybė gali būti karčiai saldi, o skausmas – nepakeliamai malonus. Kokios raiškos strategijos leidžia atverti neigiamos materijos plyšius? Kaip ir kokiais tikslais tai sukelia ir naudojama mene? Kokios yra nerimo metamorfozės – paliečiamas ne tik atstumiantis, bet ir mėgavimosi nerimo ir grėsmės nuojauta aspektas. Šiuo tyrimu siekiama apčiuopti traukos ir atstūmimo viename reiškinyje; kokios raiškos strategijos leidžia atverti neigiamos materijos plyšius? Tyrimo struktūrą ir metodą apibrėžia dekonstruotas darbo pavadinimas, kuris apibrėžia meninio tyrimo lauką, sudedamąsias dalis (plyšiai, neigiama materija, kodėl norisi, kaip pralįsti). Daroma prielaida, kad intuityvi meninės raiškos plotmė (signifikantas) yra arčiausiai turinio plotmės (signifikato). Į meninį tyrimą įvedami intuityvaus veikėjo tekstai - intuityviai jaučiamų būsenų aprašymai pirmuoju asmeniu. Šie tekstai tampa tyrimo pradžios tašku ir ašimi, išskeldami klausimus apie šių būsenų kilmę, struktūrą, charakteristikas (išskirta italiku). Intuityviojo veikėjo tekstai – tarsi ligos anamnezė, kurią seka aukščiau išvardintų mokslų epistemų “diagnozė” ir “gydymas” meninio tyrimo rėmuose. Tarpais, skirtis tarp gydytojo, paciento ir ligos išsitrina, atverdama dualistinę temos prigimtį, kartu atverdama sociopsichologinį represijos mechanizmą, veikiantį šiuolaikinėje visuomenėje. Tyrimo rezultatai lyginami su prancūzų poeto bei filosofo Paulio Valeri teiginiu apie šok vertybes, užėmusias grožio vietą: būtent naujumas (nežinoma), neįprastumas (anomalija) ir intensyvumas (ribinės patirtys) užtikrina nesustabdomą trauką ir aktualumą.

NEIGIAMŲ AUTOMATINIŲ MINČIŲ IR KONTROLĖS LOKUSO SVARBA SIEKiant PAAIŠKINTI PAAUGLIŲ PYKTĮ BEI AGRESYVŲ ELGESĮ

ERIKA GRĖSIENĖ, DOVILĖ VALIŪNĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Pyktis yra natūrali emocija, tik nuo pykčio išraiškos priklausys ar jis bus žalingas ar naudingas pykstančiajam ir jo aplinkai (Yavuzer, Kataras, 2013). Buss ir kt. (1992) teigė, kad pyktis yra emocinis agresijos komponentas. Anot Shekarey ir kt. (2013) agresyvus elgesys yra paplitęs mokyklose ir tai gali tapti rimta problema. Nemažai autorių tyrimų, atskleidė, kad automatinės mintys turi įtakos agresyviai elgesiui (Beck ir kt., 1990; Calvete ir kt., 2005; Kurtoglu, 2009; Schniering ir kt., 2004; Yavuzer ir kt., 2013). Remiantis Beck (2001) automatinės mintys yra tam tikros situacijos interpretacija, sukelianti emocinę ir elgesio reakciją. Tyrimuose nėra atsakyta, kokios specifinės automatinės mintys turi didžiausią įtaką agresyviai elgesiui ir pykčiui. Kitas su pykčiu ir agresyviu elgesiu siejamas konstruktas yra kontrolės lokusas, kuris apibūdinamas kaip polinkis, priskirti savo sėkmes ar nesėkmes vidiniams ar išoriniams veiksniams (Rotter, 1989). Šiuos reiškinius siejančių tyrimų rezultatai yra prieštaringi (Valiūnė, Perminas, 2016; Deming, Lochman, 2008). Taigi tyrimo tikslas - atskleisti paauglių neigiamų automatinų minčių ir kontrolės lokuso sąsajas su pykčiu ir agresyviu elgesiu. Tyrimas prisidės prie prevencinių ir intervencinių programų tobulinimo. Tyrimo dalyvavo 575 mokiniai (281 merginos ir 294 vaikinai) iš įvairių Lietuvos mokyklų. Tiriamųjų amžius svyravo nuo 13 iki 17 metų. Buvo naudotas Buss ir Perry (1992) Agresijos klausimynas, kurio buvo naudotos trys poskalės: fizinės agresijos ($\alpha = .718$), verbalinės agresijos ($\alpha = .602$), pykčio ($\alpha = .713$). Automatinės mintys buvo matuojamos Vaikų automatinų minčių skale (Schniering, Rapee, 2002), kuri matuoja šias poskales: fizinės grėsmės ($\alpha = .876$), socialinės grėsmės ($\alpha = .905$), asmeninės nesėkmės ($\alpha = .930$), priešiškus ($\alpha = .830$). Kontrolės lokusas buvo matuojamas Eksternalumo-internalumo skale (Bagdonas ir Pociūtė, 1998) ($\alpha = .887$). Tyrimo vadovas prof. dr. Aidas Perminas. Tiesinė regresinė analizė atskleidė, jog merginų fizinė agresija statistiškai reikšmingai siejasi su priešiškomis mintimis, o vaikų – ir su

mintimis apie socialines ir fizines grėsmes ir su priešiškomis mintimis. Merginų verbalinė agresija siejasi su mintimis apie fizines grėsmes, priešiškomis mintimis ir išoriniu kontrolės lokusu, o vaikinų verbalinė agresija siejasi su priešiškomis mintimis. Merginų pyktis siejasi su priešiškomis mintimis, o vaikinų pyktis - su priešiškomis mintimis ir mintimis apie fizines grėsmes.

MORALUMO IR AKADEMINIO BIOETIKOS DALYKO LANKYMO SĄSAJOS

EGLĖ KONONOVAITĖ, VIRGINIJA PATAPAVIČIŪTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

„Kai taip nėra ribų / Ar verta eiti / Nėra ką peržengti“ (47 PŽ; „Carmina minora“; J. Marcinkevičius) Tyrimo problema ir tikslas: moralinis reliatyvizmas pasireiškia absoliučių moralinių tiesų egzistavimo neigimu – kas teisinga tau, nebūtinai yra teisinga man (Beebe ir Buffalo, 2010); moralinis idealizmas – šių tiesų pripažinimu. Akademinis bioetikos kursas glaudžiai susijęs su moralaus elgesio aiškinimu, tad tikėtina, jog moralumas ir akademinio bioetikos dalyko lankymas bus susiję. Tikslas – pažvelgti, ar yra reikšmingi moralinio išreikštumo skirtumai bioetiką lankusių ir nelankusių grupėse. Tyrimo metodai: moralumas matuotas D. R. Forsyth (1980) etinės pozicijos klausimynu (The Ethics Position Questionnaire), kurį sudaro 20 klausimų, skalėje nuo 1 iki 9 įvardijant, kiek su pateiktu klausimu sutinkama ar nesutinkama (Cronbach'o $\alpha=0.85$). Klausimyną sudaro dvi subskalės: 1–10 klausimų aukštesnis balų skaičius rodo labiau išreikštą moralinį idealizmą, o 11–20 klausimų aukštesnis balų skaičius rodo labiau išreikštą moralinį reliatyvumą. Akademinio bioetikos dalyko lankymui įvertinti pateikti 3 klausimai: „Ar esate išlausę bioetikos kursą?“ (pasirinkimo variantai apibrėžia ir laiką, prieš kiek metų kursas buvo išklaustas); „Kaip dažnai lankėte bioetikos paskaitas?“; „Koks buvo jūsų galutinis bioetikos dalyko pažymys?“. Procedūra: patogiosios imties būdu apklausti 82 VDU studentai (iš viso 93, tačiau 11 anketų tinkamai neužpildytos), iš kurių 52 yra moterys, 30 – vyrai. Tyrimo rezultatai: dviejų faktorių dispersinė analizė atskleidė, jog statistiškai reikšmingi reliatyvizmo vidurkių skirtumai yra ir bioetiką lankusių – nelankusių grupėje ($\text{sig}=0,001$), ir amžiaus (jaunesni – vyresni) grupėse ($\text{sig}=0,007$). Statistiškai reikšminga ir bioetikos lankomumo bei amžiaus grupės sąveika ($\text{sig}=0,001$). Mažiausiu moraliniu reliatyvizmu pasižymėjo bioetikos kursą lankę jaunesni asmenys, didžiausiu – vyresni bioetikos kursą lankę asmenys. Jaunesnių ir vyresnių bioetikos kurso nelankusių asmenų moralinio reliatyvizmo išraiška labai panaši. Moralinis idealizmas statistiškai reikšmingai nesiskyrė nė vienoje grupėje. Lyčių skirtumų moralumo vertinime nebuvo. Tyrimo išvada: mažiausiai išreikštu moraliniu reliatyvizmu pasižymėjo jaunesni, bioetiką lankę asmenys, vidutinišku – nelankę bioetikos, didžiausiu – vyresni, bioetiką lankę asmenys. Moralinis idealizmas statistiškai reikšmingai nesiskyrė nė vienoje grupėje. Lyčių skirtumų moralumo vertinime nebuvo.

ŽAIDŽIANTYS SUAUGUSIEJI: ŽAISMINGUMAS IR JO SĄSAJOS SU PASITENKINIMU GYVENIMU

VIRGINIJA PATAPAVIČIŪTĖ, EGLĖ KONONOVAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimo problema ir tikslas. Visuomenėje, kurioje 5% pasaulio populiacijos kenčia nuo depresijos, asmeninių charakteristikų, padedančių žmogui optimaliai funkcionuoti, tyrimai yra kaip niekad svarbus mokslinis iššūkis. Žaismingumas yra asmeninė charakteristika, kuri, anot negausių empirinių tyrimų (Chang, Qian ir Yarnal, 2013; Proyer, 2013), siejasi su suaugusio žmogaus optimaliu psichologiniu funkcionavimu. Šio tyrimo tikslas – įvertinti jaunų suaugusių žmonių žaismingumo sąsajas su pasitenkinimu gyvenimu. Tyrimo metodas. Žaismingumas matuojamas L. A. Barnett (2007) sukurta jaunų suaugusiųjų žaismingumo skale (Young Adult Playfulness Scale). Respondentų prašoma įvertinti save 15 pateiktų savybių („aktyvus“, „linksmas“) atžvilgiu, atsakymą pasirenkant Likerto tipo skalėje nuo 1 iki 10. Cronbach alpha – 0,876. Aukštesni žaismingumo skalės vidurkiai reiškia aukštesnį žaismingumą. Pasitenkinimas gyvenimu (PG) matuojamas E. Diener (1985) pasitenkinimo gyvenimu skale (SWLS – Satisfaction with life scale). Tiriamųjų prašoma perskaityti ir įvertinti 5 teiginius („Mano gyvenimo sąlygos yra puikios“) Likerto skalėje nuo 1 iki 7 (1 – visiškai nesutinku, 7 – visiškai sutinku). Cronbach alpha – 0,708. Skalės klausimų didesnė suma reiškia didesnį pasitenkinimą gyvenimu. Tyrimo procedūra. Imtis sudaryta patogiosios imties būdu iš 98 pilnamečių. Apklausa vykdyta portalo www.apklausa.lt pagalba. Tiriamųjų 81.6 proc. – moterys, 83.7 proc. – jauni suaugusieji. Tyrimo rezultatai. Pearson'o koreliacijos koeficientas tarp žaismingumo ir PG – 0.463 ($p<0.001$). Two-way ANOVA atskleidė statistiškai reikšmingus PG vidurkių skirtumus, žaismingumo lygių ir darbą turinčiųjų – neturinčiųjų grupių sąveikoje ($p=0.03$). Statistiškai reikšmingų sąveikų su PG nerasta nei amžiaus (jaunesni – vyresni) ir

žaismingumo lygių sąveikoje, nei fizinio aktyvumo (fiziškai aktyvūs – neaktyvūs) ir žaismingumo lygių sąveikoje, nei lyčių ir žaismingumo sąveikoje. Tyrimo išvada. Didejant žaismingumui – didėja pasitenkinimas gyvenimu. Didžiausias pasitenkinimas gyvenimu pastebėtas tarp vidutiniu žaismingumo lygiu pasižyminčių, dirbančių suaugusiųjų ir tarp aukštu žaismingumo lygiu pasižyminčių nedirbančių suaugusiųjų. Mažiausias pasitenkinimas gyvenimu – tarp dirbančių, žemu žaismingumo lygiu pasižyminčių suaugusiųjų.

PSICHOLOGINĖS KLIMATO KAITOS PASEKMĖS

DOVILĖ ŠORYTĖ

Vilniaus universitetas

Klimato kaita neretai skamba kaip abstraktus ir tolimas reiškinys, kurį sunku suprasti ar juo labiau pajusti asmeniškai. Tačiau mokslininkai vis dažniau atkreipia dėmesį į kritines klimato atšilimo pasekmes ne tik žemės ekosistemoms, bet ir žmonių sveikatai ir gerovei. Nors daugiausiai rašoma apie poveikį žmonių fizinei sveikatai, per pastaruosius dešimtmečius psichologų atlikti tyrimai atskleidė neigiamas psichologines klimato kaitos pasekmes. Kartu su Amerikos psichologijos asociacija parengtoje ataskaitoje (Clayton, Manning, & Hodge, 2014) nurodoma, kad klimato atšilimo poveikis žmonių sveikatai ir gerovei pasireiškia tiek individualiu, tiek bendruomenių lygiu. Klimato kaitos sąlygojamų reiškinų, pavyzdžiui, stichinių nelaimių padariniai siejami su stresu, nerimu, depresijos, potrauminio streso sutrikimo atvejais (Lowe, Manove, & Rhodes, 2013; Mason, Andrews, & Upton, 2010). Bendruomenių lygiu nustatomas netiesioginis klimato atšilimo poveikis konfliktų, nusikalstamo elgesio, smurto atvejų skaičiaus augimui, bendruomenių sutelktumo silpnėjimui. Tai siejama su šio reiškinio sąlygojamais socialiniais stresoriais, konkurencija dėl įvairių išteklių, socialiniais ekonominiais veiksniais (Hsiang, Burke, & Miguel, 2013; Agnew, 2012). Šio pranešimo tikslas – apžvelgti naujausius mokslinius duomenis apie psichologines klimato kaitos pasekmes. Nors klimato atšilimo kontekste didžiausiu pažeidžiamumu pasižymi besivystančių šalių gyventojai, siekiant kovoti su šio reiškinio sukeliama aplinkos problemomis svarbu skatinti aplinką tausojančių žmonių elgesį įvairiuose regionuose. Todėl apie neigiamas psichologines klimato kaitos pasekmes ir jų mažinimo būdus vertinga kalbėti kuo plačiau.

PAAUGLIŲ GEBĖJIMO ĮSISĄMONINTI IR KONTROLĖS LOKUSO REIKŠMĖ AGRESYVIAM ELGESIUI

DOVILĖ VALIŪNĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Paauglių verbalinė ir fizinė agresija yra vieni iš dažniausių psichologinių sunkumų, dėl ko kreipiamasi į specialistus (Blake, Hamrin, 2007). Agresyvus elgesys gali būti žalingas tiek agresoriui, tiek jo aplinkai (Nichols, 2008; Lowth, 2015; Tanrikulu, Campbell, 2015; Aricak, Ozbay, 2016; Dapelo ir kt., 2016). Skaudžios agresyvaus elgesio pasekmės ir agresyvaus elgesio apraiškų mastas mokyklose nulemia aktualumą peržvelgti veiksnus, susijusius su agresyviu elgesiu ir taip tobulinti prevencines ir intervencines programas, nukreiptas į agresyvaus elgesio mažinimą. Kontrolės lokusas – dešimtmečius tyrinėjamas veiksnys, siekiant atrasti jo reikšmę agresyviam elgesiui, tačiau stebimi prieštaringi rezultatai (Deming ir kt., 2008). Tyrimai atskleidė, jog kontrolės lokuso reikšmė priklauso nuo kultūrinių vertybių, be to, prieš dešimtmečius darytus tyrimus reikia pakartoti dėl besikeičiančių socialinių, kultūrinių aplinkybių (Kang ir kt., 2015). Polinkis įsisąmoninti – tai tikslingas gebėjimas būti „čia ir dabar“, nevertinti, priimti realybę tokią, kokia ji yra (Davis, Hayes, 2011). Šiuo metu populiarija tyrimai, nagrinėjantys polinkio įsisąmoninti svarbą įvairių sunkumų sprendimui, nes atrandama, jog polinkis įsisąmoninti siejasi su įvairiapuse asmens gerove (Weare, 2013). Tačiau trūksta tyrimų, kurie nagrinėtų polinkio įsisąmoninti ryšį su kontrolės lokusu ir agresyviu elgesiu paauglystėje. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kokį vaidmenį gebėjimas įsisąmoninti turi agresyvaus elgesio ir kontrolės lokuso sąsajoms. Taigi šio tyrimo tikslas – nustatyti kontrolės lokuso, gebėjimo įsisąmoninti ir agresyvaus elgesio sąsajas. Tyrime dalyvavo 673 paaugliai: 353 merginos ir 320 vaikų. Tiriamųjų amžius buvo nuo 13 iki 17 metų ($M=14$; $SD=0,9$). Buvo naudotas Buss ir Perry (1992) Agresijos klausimyno fizinės (Cronbach's $\alpha=.767$) ir verbalinės agresijos (Cronbach's $\alpha=.685$) poskalės, Brown and Ryan (2003) Dėmesingo įsisąmoninimo skalė (Cronbach's $\alpha=.774$). Kontrolės lokusas buvo matuojamas Eksternalumo – internalumo skale (Bagdonas ir Pociūtė, 1998) ($\alpha=.939$). Tyrimo vadovas prof. dr. Aidas Perminas. Struktūrinių lygčių kelių analizės modelio rezultatai parodė, kad paauglių internalus kontrolės lokusas teigiamai siejasi su polinkiu įsisąmoninti, kuris neigiamai siejasi su paauglių agresyviu elgesiu.

Psichologija kitų mokslų kontekste. XIV-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija / [sudarė Goda Gegieckaitė, Dovilė Šorytė, Ieva Vasionytė].— Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. 23psl.

ISBN 978-609-459-831-9

Santraukų rinkinyje pristatomos XIV-osios Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencijos “Psichologija kitų mokslų kontekste” pranešimų santraukos. Konferencija vyko 2017 m. balandžio 21 d. Vilniaus universitete, Filosofijos fakultete.

Psichologija kitų mokslų kontekste

XIV-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija
Recenzuotas konferencijos pranešimų santraukų leidinys

Sudarė ir redagavo

Goda Gegieckaitė, Dovilė Šorytė, Ieva Vasionytė

Už pranešimų turinį atsako autoriai

Tiražas 50 egz.

Išleido Vilniaus universiteto leidykla

Universiteto g. 3, LT-01513, Vilnius

El. paštas: *ld@ld.vu.lt*

